

Interne notater

STATISTISK SENTRALBYRÅ

87/38

25. september 1987

ENSLIGE FORSØRGERES ØKONOMI

En analyse av foreliggende data

av

Espen Dahl

INNHOLD

	Side
1. Bakgrunn og formål	1
2. Datagrunnlag og definisjoner	1
3. Omfang og sammensetting	2
4. Enslige forsørgeres økonomi	3
5. Enslige forsørgere med overgangsstønad	9
6. Oppsummering og diskusjon	11
7. Konklusjon	16
Vedlegg	
1. Inntektsregnskap med kommentarer	17
2. Familiestatistikken	18
3. Justering av enslige forsørgeres gjennomsnittlige ekvivalent- inntekter	20
4. Beregning av effektene av alenemødres yrkestilknytning og antall barn	21
5. Justering av antall aleneforeldre	22
Litteratur	23

1. BAKGRUNN OG FORMÅL

Både i absolutte tall og relativt til alle barnefamilier i landet har omfanget av enslige forsørgere økt de siste femten år (Dahl og Amundsen 1986). Samtidig har vi vært vitne til en voksende oppmerksomhet om enslige forsørgeres økonomi og levekår for øvrig. Gjentatte ganger er det dokumentert at enslige forsørgere har til dels langt dårligere økonomi enn andre grupper. Dette er også blitt erkjent i flere offentlige dokumenter. I trygdefinansieringsutvalgets innstilling heter det (NOU 1984:10):

"Mens gjenlevende ektefeller, uføre og yrkesskadde samt barnepensjonister har høyere disponibel inntekt pr. forbruksenhet enn ikke trygdemottakere, har alderspensjonister en noe dårligere økonomi, og ugifte mødre samt etterlatte familiepleiere betraktelig dårligere økonomi".

I familiemeldingen (St.meld. nr. 50 1984-85 s. 42-43) konstateres følgende:

"Av kap. 3.2 går det fram at aleneforeldrefamiliene har lavere gjennomsnittlig inntekt pr. forbruksenhet enn familier med to foreldre Man ser at det er særlig mange med lave inntekter i småbarnsfamiliene".

Til tross for de undersøkelser og periodiske statistikker som har kastet lys over enslige forsørgeres økonomiske kår, er det fremdeles mye vi ikke vet om gruppas omfang, dens sosiale sammensetting og inntektsforhold.

Formålet med dette notatet er i første rekke å analysere enslige forsørgeres inntektsnivå med utgangspunkt i foreliggende statistikk. Ett viktig siktemål er å se på variasjoner i inntekter og hva som ligger til grunn for disse. Dette gjøres dels ved å undersøke økonomien for delgrupper av enslige forsørgere, og dels ved å dekomponere inntekten i arbeidsinntekt og trygdeinntekt. Det er imidlertid begrenset hvor langt en kommer i å påpeke eventuelle årsaker til forskjeller i inntektsnivå bare ved å benytte data fra inntektsstatistikken. Det vil derfor også bli antydning hvilke andre variable som i framtida bør trekkes inn i analyser av inntektsforskjeller mellom delgrupper av enslige forsørgere.

2. DATAGRUNNLAG OG DEFINISJONER

To begreper er sentrale i denne sammenheng; enslig forsørger og inntekt.

Begrepet enslig forsørger er ikke entydig. Det kan defineres ved hjelp av to kriterier, familie- eller husholdningsenhet på den ene side og barns alder på den annen. Praksis i Byråets ulike publikasjoner på dette området er ikke ensartet.

I barnetrygdstatistikken og familiestatistikken er formell ekteskapeleg status lagt til grunn for definisjonen av enslige forsørgere. Gruppen enslige forsørgere kan inneholde samboere og andre som bor sammen med voksne.

Inntektsstatistikken opererer med et husholdningsbegrep som refererer til personer som bor i samme bolig og som har felles kosthold. Enslige forsørgere i denne statistikken bor altså ikke sammen med andre voksne personer.

Også yngste barns alder varierer mellom de nevnte statistikkproduktene. I barnetrygdstatistikken er yngste barns alder normalt mellom 0-16 år. Familiestatistikken bringer i det vesentligste tabeller der yngste (ugifte) barn er opp til 20 år, men den gir også enkle fordelinger etter yngste barnets alder. I inntektsstatistikken regnes alle personer under 17 år som barn.

I dette notatet følges de avgrensningskriterier som er anvendt i de ulike statistikkproduktene uten å diskutere nærmere hva som taler for og mot dem.

Opplysninger om enslige forsørgeres antall og demografiske sammensetting er i hovedsak hentet fra familiestatistikken og barnetrygdstatistikk, og er dermed basert på formell ekteskapeleg status. Data om enslige forsørgeres inntekter er derimot hentet fra inntektsstatistikken som opererer med faktisk husholdning, dvs. de bor ikke sammen med andre voksne.

En av konsekvensene av disse definisjonsmessige ulikhetene er at enslige forsørgere som er registrert i barnetrygdstatistikken og familiestatistikken kan ha høyere inntekter enn det som framgår av inntektsstatistikken. Dette skyldes at vi i de to førstnevnte finner enslige forsørgere som bor sammen med andre voksne og som kan bidra med sine inntekter til husholdsøkonomien.

I kartleggingen av inntektsforholdene benyttes inntektsundersøkelsen for 1982 (NOS B 569, 1984). Denne omfatter flere observasjoner enn tilsvarende for 1984 (SU 39/86) og tillater dermed nedbryting i flere undergrupper. Det er imidlertid tegn på at enslige forsørgere har forbedret sin økonomi noe i forhold til andre grupper fra 1982 til 1984. I og med at antallet i 1984 er såpass lite, er denne utviklingstendensen svært usikker. Dessuten er det lite som taler for at en eventuell bedring av aleneforeldrenes gjennomsnittsinntekter rokker ved hovedkonklusjonene i dette notatet.

Inntektsbegrepet kan gis forskjellig innhold avhengig av hvilke problemstillinger som skal belyses. Her legges et levekårsperspektiv til grunn. Det er derfor relevant å anvende et inntektsbegrep som best mulig fanger inn husholdenes reelle kjøpekraft sammenholdt med antall medlemmer i husholdet. Gjennomsnittlig disponibel husholdningsinntekt pr. forbruksenhet er det begrepet som best ivaretar dette formålet. I det følgende brukes uttrykket husholdenes ekvivalentinntekt for korthets skyld. Dette dekker summen av arbeids- og renteinntekter pluss offentlig overføringer minus nettoskatt. Videre er det korrigert for antall forbruksenheter i husholdet. Hvert husholdsmedlem er tillagt en bestemt vekt. Første voksne teller 1,0, andre voksne teller 0,7 hver, og barn under 17 år er gitt en vekt på 0,5. Dette inntektsbegrepet gir dermed et normert mål på hva hver enkelt forbruksenhet har å rutte med av penger i løpet av et kalenderår. Det er dette inntektsbegrepet som er benyttet i de to sitatene ovenfor. Egenskaper ved ulike inntektsbegreper er diskutert blant annet av Tor Rødseth (1977). I vedlegg 1 er for øvrig inntektskomponentene listet opp, og det er kort redegjort for de viktigste inntektskomponentene som ikke blir registrert i inntektsstatistikken.

3. OMFANG OG SAMMENSETTING

To datakilder peker seg ut når det gjelder å anslå enslige forsørgeres omfang og sammensetting, barnetrygdstatistikken og familiestatistikken. Følgende tabell, hentet fra Dahl og Amundsens rapport (1984), viser utviklingen i antallet enslige forsørgere de siste 15 år.

Tabell 1. Stønadsmottakere i barnetrygden og familier med barn 0-16 år. 1970 - 1984

	Stønadsmottakere i barnetrygden ¹		Familier ²	
	I alt	Av dette med utvidet stønad som enslig forsørger	I alt	Av dette mor/far med ugifte barn
1970	535 822	37 688	512 383 ³	37 302 ³
1974	553 634	48 923	556 630	57 056
1977	559 173	56 728	559 699	64 296
1980	559 581	65 830	560 723	76 545
1982	555 972	72 418	559 118	86 542
1984	546 300 ⁴	74 700 ⁴	551 449	95 804

¹ Stønadsmottakerne omfatter de som har fått utbetalt stønad i desember måned, ² For 1970 er tallene hentet fra folketellingen, og tellingstidspunktet var 1. november. De andre årene er oppgavene hentet fra SSBs familiestatistikk. I 1974 var tellingstidspunktet 31. desember og de andre årene 1. juli. Alder er regnet i fylte hele år på tellingstidspunktet. ³ Tall for familier med barn 0-15 år. Andre oppgaver foreligger ikke. ⁴ Tallene er beregnet for å kunne sammenliknes med tidligere år. De offisielle tall i Rikstrygdeverkets statistikk er 520 843 stønadsmottakere og 70 046 enslige.

Antallet enslige forsørgere har økt jamt og trutt de siste 15 år, og talla fra familiestatistikken ligger hele tida høyere enn i barnetrygdstatistikken. Både ulike definisjoner og andre forhold svarer for denne gjennomløpende uoverensstemmelsen. (Se Dahl og Amundsen s. 12 for en nærmere redegjørelse.) I prosent av alle småbarnsfamilier har andelen enslige forsørgere i barnetrygdstatistikken økt fra 7,0 til 13,7 og i familiestatistikken fra 7,3 prosent til 17,4 prosent. I forhold til alle småbarnsfamilier har det altså funnet sted omtrent en fordobling av andelen enslige forsørgere i den aktuelle 15-årsperioden.

I de siste åra har andelen menn blant enslige forsørgere ligget på rundt 10 prosent, og denne er svært lik i begge statistikkene.

Når det gjelder fordelingen på ekteskapelig status er vi henvist til familiestatistikken (NOS B 394). I vedlegg 2 er det gitt en nærmere orientering om innholdet i denne. Ifølge familiestatistikken for 1982 var det 94 486 enslige forsørgere med barn under 20 år. Av disse var 88 prosent enslige mødre. Skilte/separerte omfatter godt og vel halvparten, 54,1 prosent. Ugifte utgjør 30,9 prosent og etterlatte 15 prosent av alle enslige foreldre. Kvinnene dominerer stort i alle statuser. Ytterpunktene er ugifte der mødrene representerer så å si samtlige, og etterlatte der enkene utgjør 80 prosent. Av de enslige mødrene er skilte/separerte i knapt flertall med 51,5 prosent. Ugifte mødre representerer 34,9 og enker 13,6 prosent. Blant mennene dominerer skilte og separerte i enda større grad med 73,5 prosent. Enkemennene utgjør 25,3 prosent og ugifte fedre bare 1,3 prosent.

Enslige forsørgere etter familiestatistikken definisjon skiller seg fra annen offisiell statistikk ved at yngste barnets alder er så høyt som 19 år. Dette betyr at familiestatistikken opplysninger om fordeling på ekteskapelig status ikke uten videre kan gjøres gjeldende for enslige forsørgere med yngste barn på lavere alderstrinn.

4. ENSLIGE FORSØRGERES ØKONOMI

Som nevnt er det inntektsstatistikken begrep om gjennomsnittlig disponibel husholdningsinntekt pr. forbruksenhet, eller ekvivalentinntekt, som er utgangspunktet for den følgende analysen.

Tabell 2 viser ekvivalentinntekten til utvalgte husholdningstyper slik den framgår av inntektsstatistikken for 1982 (NOS B 569). Det faller naturlig å sammenlikne enslige forsørgere med par med barn, fordi de er i noenlunde samme livssituasjon med tanke på omsorgs- og forsørgelsesforpliktelser.

Tabell 2. Husholdningsstørrelse og gjennomsnittsinntekter for husholdninger med barn, gruppert etter antall voksne og yngste barns alder. 1982

	Gjennomsnittlig disponibel inntekt		
	Antall hushold	Pr. forbruks-enhet	Antall observasjoner
Alle husholdninger	1 618 722	52 778	8 845
1 voksen med barn	82 150	38 576	335
Under 7 år	44 733	33 344	178
7-12 år	26 962	43 581	110
13-16 "	10 455	48 056	47
2 voksne med barn	376 358	44 687	2 168
Under 7 år	214 378	40 868	1 208
7-12 år	116 695	47 765	673
13-16 "	45 285	54 831	287

I forhold til par med barn kommer enslige forsørgere dårligere ut økonomisk. Enslige forsørgere har en ekvivalentinntekt som ligger ca. 6 100 kroner lavere enn par med barn, og representerer 86 prosent av denne. For begge grupper avtar ekvivalentinntekten ettersom yngste barns alder synker, men nivået ligger gjennomgående lavere for enslige forsørgere. Lavest ekvivalentinntekt har enslige forsørgere med barn under 7 år. Trolig avspeiler dette mønsteret tilbøyeligheten til lavere yrkesaktivitet både i hushold bestående av par med barn og for enslige forsørgere. Mens enslige forsørgere med mindreårige barn kompenseres manglende arbeidsinntekt med trygdeytelser, forsørges trolig kvinnen i hushold med par med barn i hovedsak av ektemann/samboer, dersom hun selv ikke er yrkesaktiv.

For par med barn er økningen jamn på ca. 7 000 kroner ettersom yngste barns alder øker. For enslige forsørgere er det et sprang på ca. 10 000 kroner fra dem med yngste barn under 7 år til dem med yngre barn i alderen 7-12 år, og en langt mindre økning (5 000 kroner) i ekvivalentinntekten når yngste barnet blir eldre. Sett i lys av at overgangsstønad normalt opphører når yngste barnet fyller 10 år, kan dette forklares ved at en betydelig andel av aleneforeldrene med barn under 7 år har overgangsstønad.

Den forskjellen som er avdekket mellom ekvivalentinntekten til enslige forsørgere og par med barn (6 100 kroner) er imidlertid etter alt å dømme for liten. Dette skyldes at alenefedre, som har langt høyere gjennomsnittlig ekvivalentinntekt enn alenemødre, er sterkt overrepresentert i inntektsundersøkelsen. Det er nesten 25 prosent menn blant enslige forsørgere i inntektsundersøkelsen. Så vel barnetrygdstatistikken som familiestatistikken viser ca. 10 prosent. Som nevnt er enslige forsørgere ulikt definert i disse kildene. Opdahl (1984), som opererer med et utvalg på 500 faktiske aleneforeldre, dvs. de bor ikke sammen med andre voksne, fant imidlertid samme kjønnsfordeling som i familiestatistikken og barnetrygdstatistikken. Dersom vi forutsetter at 10 prosent alenefedre er korrekt, og at menns og kvinners gjennomsnittlige ekvivalentinntekt er riktig, viser beregninger at forskjellen øker med 2 500 kroner til 8 600 (mot opprinnelig 6 100 kroner). Dette medfører at enslige forsørgeres gjennomsnittlige ekvivalentinntekt utgjør ca. 80 prosent av den par med barn disponerer (se vedlegg 3). Dette er gjennomsnittstall, og kan derfor selvsagt romme store variasjoner. For enslige forsørgere

sett under ett viser det seg at spredningen i disponibel husholdsinntekt er større enn for andre grupper, også for par med barn (Familiemeldinga s. 42, Flaatten s. 16, Dahl og Amundsen s. 22, Inntektsstatistikk 1982 s. 44).

Det at spredningen i disponibel husholdsinntekt er større for aleneforeldre enn for andre grupper, er ikke ensbetydende med at spredningen også er større for deres ekvivalentinntekter. For å ta rede på dette må vi undersøke hvordan spredningen i antall barn er for aleneforeldre og par med barn. Dersom spredningen i antall barn for aleneforeldre er mindre eller lik par med barn, må vi formode at spredningen i gjennomsnittlig ekvivalentinntekt også er større enn for par med barn.

Følgende tabell viser spredningen i antall barn for ektepar, samboende og alenemødre og -fedre (Familiemeldinga s. 17).

Tabell 3. Familier med barn under 16 år, etter familietype og antall barn. Prosent. 1980

Antall barn	I alt	Familietype			
		Ektepar	Samboende	Mor	Far
I alt	100	100	100	100	100
1 barn	43	39	65	67	69
2 "	41	43	26	25	25
3 "	13	15	7	6	5
4 "	3	3	2	1	1
Totalt	100	87	2	10	1

K i l d e: Folketellingen 1980.

Det later til at spredningen i antall barn for ektepar er noe større enn for aleneforeldre. Nøyaktig tilsvarende mønster viser også barnetrygdstatistikken (Dahl og Amundsen s. 42).

Spredningen i aleneforeldrenes ekvivalentinntekter kan derfor vanskelig skyldes spredningen i antall barn, dvs. forbrukssida i husholdøkonomien. Årsaken må derfor søkes på inntektssida. Det forhold at enslige forsørgere har lavere gjennomsnittlig ekvivalentinntekt enn par med barn samtidig som spredningen er større, gjør krav på minst to kommentarer.

1. I økonomiske analyser av inntektsforskjeller er det vanlig å stille to krav til utsagn om at en gruppe er bedre eller dårligere økonomisk stilt enn en annen (NOU 1976:28 s. 26). En gruppe har bedre inntektsfordeling enn en annen dersom gjennomsnittsinntekten er høyere og dersom spredningen/ulikheten samtidig er mindre.

Dersom utslagene går i forskjellig retning, oppstår et vanskelig spørsmål om hvordan forskjellene skal vurderes. I denne sammenheng vil det si at dersom vi hevder at enslige forsørgere som enhetlig gruppe betraktet, har dårligere økonomi enn par med barn, så er dette kun gyldig dersom vi utelukkende fokuserer på gjennomsnittsinntekten. Konklusjonen blir imidlertid stikk motsatt dersom vi legger vekt på spredningen i inntektsfordelingen.

2. At spredningen i aleneforeldres ekvivalentinntekter er større enn for par med barn, betyr nødvendigvis at forholdsvis mange ligger langt fra gjennomsnittet. Såframt de varierende inntektene skyldes sosiale faktorer som er kartlagt i inntektsundersøkelsen, vil det være mulig å identifisere disse.

Teknisk sett ville det kanskje også la seg gjøre å løse det problem at de to anvendte inntektsmålene drar i forskjellig retning. Vi er imidlertid forhindret fra dette fordi inntektsstatistikken ikke gir spredningsmål for delgrupper av enslige forsørgere. Det er likevel verdt å påpeke at det er utviklet statistiske teknikker og mål som tillater systematiske analyser av delgruppers bidrag til ulikheten i en inntektsfordeling (Andersen og Aaberge 1983).

Ambisjonsnivået her er altså lavere. Analysen tar sikte på å kartlegge undergrupper av aleneforeldres gjennomsnittlige ekvivalentinntekt, og foreta en tentativ vurdering av hvordan ulike undergrupper bidrar til å skape den registrerte spredningen i aleneforeldres ekvivalentinntekter.

Det spørsmål som da reiser seg er hvilke undergrupper som er interessante i en slik analyse. I litteraturen har det vært forbausende lite systematisk refleksjon over hvorfor enslige forsørgere har forholdsvis dårlig økonomi. Jeg tror imidlertid vi kan skimte tre mulige forklaringskandidater. I det følgende skal disse formuleres som påstander og etterprøves så langt inntektsstatistikken tillater.

- i) Enslige forsørgere har flere barn enn par med barn.
- ii) Det er en overvekt av kvinner blant enslige forsørgere, og kvinner har i gjennomsnitt lavere arbeidsinntekt enn menn.
- iii) Relativt mange enslige forsørgere lever på trygd som gjennomgående gir lav inntekt.

i) Enslige forsørgere har flere barn enn par med barn

Denne påstanden retter søkelyset mot de normerte utgifter barn under 17 år antas å representere. Tabell 3 foran viser fordelingen av antall barn for ektepar, samboere og aleneforeldre. Av denne framgår at 61 prosent av ekteparene har 2 eller flere barn. 42 prosent av alenemødrene har samme barneantall. Av ekteparene er det 18 prosent som har tre eller flere barn, mot bare 7 prosent av alenemødrene. (Alenemødre og alenefedre har om lag samme fordeling av barn.)

En utvalgsundersøkelse (Opdahl 1984) viser at aleneforeldrene i gjennomsnitt hadde 1,4 barn under 16 år. Til sammenlikning hadde alle gifte foreldre med barn 1,8 barn under 16 år i gjennomsnitt pr. familie. Med andre ord er det lite som tyder på at par med barn har færre barn enn aleneforeldre. Det er snarere tvert om. Ektepar har flere barn enn aleneforeldre. Forskjellene i ekvivalentinntekt kan derfor ikke skyldes at aleneforeldre har flere barn å forsørge enn par med barn.

ii) Det er overvekt av kvinner blant enslige forsørgere

Som nevnt kan enslige forsørgeres lave ekvivalentinntekt skyldes at kvinner, som dominerer blant enslige forsørgere, gjennomgående har lavere arbeidsinntekt i gjennomsnitt enn menn. Gjelder dette også for enslige forsørgere? Følgende tabell sammenlikner gjennomsnittlig ekvivalentinntekt for alenefedre, alenemødre og par med barn.

Tabell 4. Alenemødres, alenefedres og par med barns gjennomsnittlige ekvivalentinntekt. Inntektsstatistikk 1982

	Disponibel gjennomsnittsinntekt pr. forbruksenhet i husholdningen
	Kroner
Alenemødre	34 304
Alenefedre	51 843
Par med barn	44 687

Alenemødre har en gjennomsnittlig ekvivalentinntekt som ligger ca. 17 500 kroner lavere enn alenefedrenes. Alenemødrenes ekvivalentinntekt representerer dermed 66,2 prosent av alenefedrenes ekvivalentinntekt. Alenefedrene ligger faktisk bedre an enn par med barn. Lav gjennomsnittlig ekvivalentinntekt synes altså utelukkende å være avgrenset til alenemødrene, ikke alenefedrene.

Nå kan det jo tenkes at det er stor intern ulikhet for begge kjønn, men det kan vi dessverre ikke uttale oss om, siden inntektsstatistikken ikke gir spredningsmål for alenemødre og alenefedre separat.

Dette funnet er i seg sjøl ingen forklaring på inntektsforskjellene mellom de to kjønn. Vi må derfor spørre om det skyldes forhold på inntektssida eller utgiftssida. Førstnevnte kaller på en analyse av ulikheter i inntektskilder mellom de to kjønn. Sistnevnte inviterer til en gransking av antall forbrukenheter i de to kjønns husholdninger. La oss se på sistnevnte mulighet først.

I inntektsundersøkelsen har 60,4 prosent av alenefedrene to barn eller flere, mens 41,5 prosent av alenemødrene har to eller flere barn. Dette innebærer at antall barn neppe kan forklare forskjellen i gjennomsnittlig ekvivalentinntekt mellom alenefedre og alenemødre i og med at forholdsvis flere av alenefedrene enn alenemødrene har 2 eller flere barn. La oss derfor se nærmere på eventuelle variasjoner i inntektskilde for alenemødre og alenefedre.

iii) Relativt mange enslige forsørgere lever på trygd som gjennomgående gir lav inntekt

Det er anslått at ca. 36 prosent av alle enslige forsørgere med barn opp til 18 år er trygdemottakere (Flaatten 1986). Det er imidlertid store forskjeller mellom kvinner og menn. I inntektsundersøkelsen er henholdsvis 13 prosent og 4 prosent av alenefedrene ikke-yrkestilknyttet avhengig av om de har ett barn eller to eller flere. I inntektsundersøkelsen er definisjonen av yrkestilknyttet en person som har hatt en yrkes- eller næringsinntekt større enn gjennomsnittlig minstepensjon for en enslig. I 1982 var denne på 31 228 kroner. Tallet på alenefedre uten yrkestilknytning er så lite at inntektsopplysninger ikke oppgis for dem. Ifølge Rikstrygdeverkets trygdestatistikk var det i desember 1985 271 menn som oppebar overgangsstønad som ugift eller skilt/separert forsørger. I tillegg kommer et lite, men ukjent antall, som mottar etterlattepensjon, uførepensjon og andre stønader. Det nøyaktige tallet på alenemødre med andre stønader enn overgangsstønad er for øvrig også ukjent.

I inntektsstatistikken er 45 prosent av alenemødre med ett barn ikke-yrkestilknyttet, mot 49 prosent av dem med to barn eller flere.

Det er med andre ord alenemødrene som avgjort oftest ikke er yrkesaktive. Og her ligger åpenbart en viktig årsak til den store forskjellen i ekvivalentinntekt mellom alenemødre og alenefedre. Vi skal så ta for oss yrkesaktive og yrkespassive alenemødres gjennomsnittlige ekvivalentinntekter.

Tabell 5. Alenemødres gjennomsnittlige ekvivalentinntekter etter antall barn og yrkestilknytning. Inntektsstatistikk 1982

	Ikke-yrkestilknytning	Yrkestilknytning
Alenemor med 1 barn	25 068	49 649
Alenemor med 2 barn eller flere	20 298	35 971

Det går til dels markerte skiller mellom alenemødrene i de ulike kategoriene. Motpolene dannes av alenemødre med to eller flere barn uten yrkestilknytning, og yrkestilknyttede alenemødre med ett barn. Alenemødre i sistnevnte kategori har en ekvivalentinntekt på langt over det dobbelte av det førstnevnte gruppe alenemødre disponerer.

Regner vi litt på hva henholdsvis yrkestilknytning og antall barn betyr for ekvivalentinntekten viser det seg at inntektskilden betyr langt mer enn antall forbruksenheter i husholdet, dvs. tallet på barn. Tillempe's Hernes' metode for beregning av relative virkninger mellom variable i flervariabel fordelinger, finner vi at gjennomsnittseffekten av det å ha ett eller to/ flere barn beløper seg til 9 224 kroner. Gjennomsnittseffekten av yrkestilknytning er 20 127 kroner (Hernes 1976, se vedlegg 4).

Alenemødrenes lave ekvivalentinntekter er derfor i langt større grad et inntektsproblem enn et utgiftsproblem, når barn betraktes som utgiftsposter. Dette inntektsproblemet kan presiseres nærmere. I lys av en todeling av inntektskilder i henholdsvis arbeidsinntekt og trygdeinntekt later det til at det er de alenemødrene som ikke er yrkestilknyttet, dvs. som i hovedsak lever på ytelser fra folketrygden, som har svært lite å leve av. Kort sagt: Alenemødrenes lave ekvivalentinntekt skyldes først og fremst ikke at de tjener dårlig på arbeidsmarkedet, men at de lever av lave trygdeytelser. Det er i første rekke et trygdeproblem de står overfor. Dette kommer vi tilbake til i avsnitt 6.

Når vi ordner de ulike undergruppene av enslige forsørgere etter gjennomsnittlig ekvivalentinntekt, framkommer følgende rangering:

Tabell 6. Rangering av enslige forsørgeres gjennomsnittlige ekvivalentinntekt etter kjønn, antall barn og yrkestilknytning

	Gj.snitt. ekvivalent- inntekt	Antall hushold (Anslag)	Hushold i prosent (Anslag)
	Kroner		
1. Alenefedre med 1 barn	53 715	2 734	4,0
2. Alenefedre med 2 barn eller flere	50 613	4 170	6,0
3. Yrkestilknyttede alenemødre med 1 barn	49 649	19 985	28,9
4. Yrkestilknyttede alenemødre med 2 barn	35 971	13 156	19,1
5. Ikke-yrkestilknyttede alenemødre med 1 barn	25 068	16 351	23,7
6. Ikke-yrkestilknyttede alenemødre med 2 barn eller flere	20 298	12 644	18,3
2 voksne med barn	44 687		
Alle husholdninger	52 778		
Sum		69 040	100,0

Alenefedre uansett barnetall samt yrkestilknyttede alenemødre med ett barn har en gjennomsnittlig ekvivalentinntekt som ligger godt over det par med barn disponerer, og befinner seg omkring gjennomsnittet for samtlige hushold i landet.

Yrkestilknyttede alenemødre med to eller flere barn og ikke-yrkestilknyttede alenemødre ligger et godt stykke under ekvivalentinntekten til par med barn. Spesielt kommer ikke-yrkestilknyttede alenemødre generelt svært dårlig ut sammenliknet med par med barn. De rår over rundt halvparten av den gjennomsnittlige ekvivalentinntekten som par med barn gjør.

Når det gjelder antall og andel i hver kategori, er tallene beregnet. De er derfor beheftet med en viss usikkerhet. Som nevnt er fordelingen av menn og kvinner i innteksundersøkelsen åpenbart misvisende. Av aleneforeldrene i denne er som nevnt nesten 25 prosent menn, mens det riktige etter alt å dømme er ca. 10 prosent. I anslaget over antall i hver kategori er denne kjønnsfordelingen lagt til grunn (se vedlegg 5). Jeg har imidlertid forutsatt at gjennomsnittsinntekten innenfor hver gruppe er korrekt.

Resultatet av beregningene framstilt i tabell 6 tyder på at nesten 40 prosent av aleneforeldrene har en gjennomsnittlig ekvivalentinntekt som ligger godt over par med barns. Ca. 60 prosent av aleneforeldrene har gjennomsnittlige ekvivalentinntekter under gjennomsnittsinntekten for par med barn. I overkant av 40 prosent, samtlige ikke-yrkestilknyttede alenemødre, ligger betrakelig under den gjennomsnittlige ekvivalentinntekten til par med barn.

Det kan føyes til at en andel på 42 prosent ikke-yrkestilknyttede harmonerer rimelig bra med en annen utredning om enslige forsørgere (Flaatten 1986). Her anslås andelen trygdemottakere til 36 prosent, men da er enslige forsørgere med barn opp til 18 år regnet med.

Som en kunne vente famgår det at yrkestilknyttede alenemødre har lavere ekvivalentinntekt enn yrkestilknyttede alenefedre. Forskjellen er størst for dem med 2 barn eller flere, mens den er forholdsvis liten mellom alenemødre og alenefedre med ett barn.

En bør vel her være oppmerksom på at det å bli regnet som yrkestilknyttet ikke utelukker at både alenemødre og alenefedre kan motta overgangsstønad eller annen trygdeytelse. Kravet er som nevnt at arbeidsinntekten må være større enn minstepensjonen for enslige. En kan derfor ikke se bort fra at kanskje spesielt alenemødre med to eller flere barn kombinerer arbeid og trygd, og av den grunn har betrakelig lavere ekvivalentinntekt enn alenefedrene. Det er ikke urimelig å anta at alenefedre i større grad har arbeidsinntekt basert på fulltidsjobb. Inntektsstatistikken bringer ikke opplysninger som kan belyse dette spørsmålet. Imidlertid presenterer Opdahl (1984 s. 47) tall som synes å bekrefte antakelsen. I hans undersøkelse har 79 prosent av alenefedrene arbeidstid på mer enn 30 timer pr. uke. Bare 42 prosent av alenemødrene hadde arbeidstid av tilsvarende varighet pr. uke.

Etter alt å dømme er det rimelig å tro at bakgrunnen for den store forskjellen mellom alenemødres og alenefedres ekvivalentinntekter, og dermed også forskjellen mellom aleneforeldres og par med barns ekvivalentinntekter, ikke først og fremst skyldes at yrkesaktive alenemødre har lave arbeidsinntekter, men heller at de ofte er ikke-yrkestilknyttede; de lever i all hovedsak av overgangsstønad.

Betraktningene ovenfor hviler på relative sammenlikninger, dvs. på ulike gruppers gjennomsnittlige ekvivalentinntekter sammenliknet med andre grupper. Det er imidlertid flere måter å karakterisere inntektsfordelinger på. Som nevnt ville spredningsmål vært ønskelig, men det bringer ikke inntektsstatistikken for undergrupper av enslige forsørgere. Vi kan derfor ikke se bort fra at det innen de ulike grupper av aleneforeldre kan forekomme til dels stor spredning. Selv om det er lite sannsynlig at spredningen er stor for dem som ikke er yrkesaktive. Her finner vi nok i hovedsak trygdemottakere, eventuelt med moderate biinntekter.

En tredje måte å karakterisere en inntektsfordeling på, er å ta utgangspunkt i et absolutt nivå, slik tradisjonen er i fattigdomsforskningen. Steinar Stjernø (1985) benytter minstepensjonen som grense og betegner alle som har en inntekt under denne som fattige. Som han selv peker på, er det mange problemer med å fastsette minstepensjonen som fattigdomslinje. Det kan imidlertid forsvares ut fra det argumentet at "minstepensjonen er den eneste nasjonale norm for hva som er økonomisk minimumsnivå for folk i Norge i dag" (Stjernø s. 34). Sammenlikner vi aleneforeldrenes gjennomsnittlige ekvivalentinntekter med minstepensjon for enslige, som i 1982 var på 31 228 kroner i gjennomsnitt, finner vi at i overkant av 40 prosent av aleneforeldrene faller godt under denne grensa. Samtlige er ikke-yrkestilknyttede alenemødre. I gjennomsnitt har ikke-yrkestilknyttede alenemødre med to eller flere barn en ekvivalentinntekt som tilsvarer ca. 63 prosent av minstepensjonen for en enslig. Disse omfatter i underkant av hver femte enslige forsørger.

Det er imidlertid grunn til å gjøre oppmerksom på at vi her opererer med gjennomsnittsberegninger for undergrupper fordi inntektsstatistikken ikke tillater andre betraktingsmåter. I og med at vi ikke har mulighet for å analysere selve inntektsfordelingen, kan vi ikke si noe om hvor stor andelen med ekvivalentinntekter under minstepensjonsnivå faktisk er.

Stjernø anslår antallet enslige forsørgere i 1981 til 18 000 personer med inntekt under minstepensjonen. Disse enslige forsørgerne har om lag 27 000 barn. Ifølge barnetrygdstatistikken var tallet på enslige forsørgere 69 293 i 1981. Legges dette til grunn, får vi en andel i overkant av 25 prosent "fattige" enslige forsørgere etter hans tilræmmingsmåte. Stjernø har brukt tall fra skattestatistikken. I denne forekommer et annet inntektsbegrep enn det ekvivalentbegrepet som anvendes her. Direkte sammenlikning er derfor vanskelig.

5. ENSLIGE FORSØRGERE MED OVERGANGSSTØNAD

Med utgangspunkt i foreliggende tall på enslige forsørgere i offisiell statistikk, er det svært vanskelig å anslå andelene med henholdsvis arbeidsinntekt, arbeid og trygd og utelukkende trygd som inntektsgrunnlag. Dette skyldes først og fremst at de nødvendige opplysninger må hentes fra ulike statistiske kilder.

Etter hovedregelen ytes overgangsstønad på nærmere bestemte vilkår til enslige forsørgere fram til yngste barn er ferdig med sitt tredje skoleår, dvs. til barnet er 10-11 år. Dahl og Amundsen (1986 s. 11) har anslått at i 1984 oppebar ca. 75 prosent av ugifte forsørgere med barn under denne alderen overgangsstønad. Av skilte/separerte forsørgere hadde ca. 60 prosent overgangsstønad. Tallene er imidlertid usikre fordi de er beregnet på grunnlag av ulike statistiske kilder. Som påvist er andelen trygdemottakere av samtlige enslige forsørgere med barn under 17 år vesentlig lavere enn dette, rundt 40 prosent, hvorav nesten alle er alenemødre.

Ifølge Rikstrygdeverket var det i desember 1985 26 547 personer som oppebar overgangsstønad som ugift, skilt eller separert forsørger. Av disse var 1 prosent menn. Alenefedrene er således klart underrepresentert blant stønadsmottakerne. Som nevnt omfatter alenefedrene omkring 10 prosent av samtlige enslige forsørgere her i landet.

Tall for utviklingen av antall stønadsmottakere viser at det stadig blir flere ugifte forsørgere med overgangsstønad. Antall skilte/separerte med overgangsstønad har derimot gått noe ned siden 1984 (St.prp. nr. 1 1986-87 Folketrygdens utgifter og inntekter).

Tabellene 7 og 8 viser at i overkant av halvparten (54 prosent) av enslige forsørgere med overgangsstønad i 1985 var ugifte, resten skilt eller separert.

Tabell 7. Ugifte forsørgere. Antall som fikk utbetalt ytelse i desember 1985, etter stønad og alder

Alder	Med overgangsstønad						Bare stønad til barne-tilsyn
	Bare overgangsstønad	Både overgangsstønad og stønad til barnetilsyn	I alt		Herav med fradrag for inntekt. Prosent ¹	Gjennomsnittlig forventet inntekt pr. person med fradrag. Kroner ¹	
			Antall	Pst.			
I alt 1985	10 328	4 093	14 421	99,9	19	46 700	3 530
Herav menn	35	23	58		25	52 000	140
Under 20 år	1 238	237	1 476	10,2	7	39 700	14
20 - 24 år	4 167	1 414	5 581	38,7	15	45 700	531
25 - 29 "	2 971	1 548	4 519	31,3	24	46 800	1 249
30 - 34 "	1 191	598	1 789	12,4	25	49 000	986
35 - 39 "	507	209	716	5,0	24	48 000	503
40 - 44 "	180	72	252	1,7	27	47 500	188
45 - 49 "	59	15	74	0,5	19	45 100	54
50 år og over	15	0	15	0,1	11	55 300	5

¹ Pr. 30. september 1985.

Tabell 8. Skilte og separerte forsørgere. Antall som fikk utbetalt ytelse i desember 1985, etter stønad og alder

Alder	Med overgangsstonad						Bare stonad til barne-tilsyn
	Bare overgangsstonad	Både overgangsstonad og stonad til barnetilsyn	I alt		Herav med fradrag for inntekt. Prosent ¹	Gjennomsnittlig forventet inntekt pr. person med fradrag. Kroner ¹	
			Antall	Pst.			
I alt 1985	7 523	4 603	12 126	99,9	29	47 300	7 049
Herav menn	138	75	213		27	45 200	1 105
Under 20 år	13	4	17	0,1	-	-	-
20 - 24 år	866	402	1 268	10,5	18	41 500	171
25 - 29 "	2 436	1 631	4 067	33,5	26	47 500	1 505
30 - 34 "	2 285	1 556	3 841	31,7	32	48 600	2 513
35 - 39 "	1 265	757	2 022	16,7	36	47 300	1 977
40 - 44 "	481	202	683	5,6	35	45 800	723
45 - 49 "	132	43	175	1,4	35	44 300	127
50 år og over	45	8	53	0,4	41	46 600	33

¹ Pr. 30. september 1985.

I flere henseende går det forholdsvis klare skillelinjer mellom de ugifte på den ene siden og skilte/separerte på den annen. Bortimot halvparten (48,9 prosent) av de ugifte er under 24 år, mens bare ca. 10 prosent av de skilte/separerte er under denne aldersgrensa. Også når det gjelder yrkesdeltaking, uttrykt som fradrag i overgangsstonaden på grunn av forventet inntekt, er det forskjeller mellom ugifte og skilte/separerte. Bortimot 30 prosent av de skilte/separerte hadde fradrag for antatt arbeidsinntekt, mens 19 prosent av de ugifte hadde trekk i overgangsstonaden. Dette skyldes ikke bare høyere alder blant de skilte/separerte. I alle aldersgruppene har skilte/separerte en høyere andel med fradrag i stonaden grunnet forventet arbeidsinntekt.

Aldersforskjellen kan med andre ord ikke være den eneste forklaringen på den hyppigere yrkesaktivitet blant skilte/separerte i forhold til ugifte. Om årsakene til dette mønsteret kan vi bare spekulere. En mulig forklaring er at skilte/separerte, som jo nødvendigvis har vært gift, var yrkesaktive før de ble enslige forsørgere. En fortsettelse av yrkesaktiviteten faller derfor mer naturlig for dem. Ugifte derimot innleder kanskje sin karriere som enslig forsørger utenfor arbeidsmarkedet (f.eks. under utdanning), noe som fører til at de opplever lavere barrierer mot å leve fullt og helt på trygd. Vi kan heller ikke se bort fra at skilte/separerte alenemødre gjennomgående har høyere utdanning enn ugifte. Opdahls (1984) tall for fullført utdanning kan indikere at dette er tilfellet. Et tredje moment er at ugifte mødre gjennomgående har yngre barn enn skilte/separerte til tross for at de befinner seg i samme aldersgruppe.

Mellom enslige forsørgere som kombinerer arbeidsinntekt og overgangsstonad er det imidlertid lite som skiller når en sammenlikner gjennomsnittlig forventet arbeidsinntekt pr. stonadmottaker. Ugifte forsørgere har en gjennomsnittlig forventet arbeidsinntekt på 46 700 kroner og skilte/separerte 47 300 kroner. Ugifte fedre som bare omfatter 58 personer, har imidlertid noe høyere forventet arbeidsinntekt enn skilte/separerte, 52 000 kroner mot 45 300 kroner.

Hovedinntrykket er at skilte/separerte forsørgere befinner seg i en noe seinere livsfase enn ugifte. Skilte/separertes høyere alder avspeiler trolig også at de har eldre barn jamt over. Dette letter mulighetene for inntektsgivende arbeid, noe som framkommer gjennom en høyere andel med fratrekk i overgangsstonaden for forventet arbeidsinntekt. Men selv om de oftere er yrkesaktive later det ikke til at hver enkelt tjener nevneverdig mer enn ugifte forsørgere i gjennomsnitt.

Enslige forsørgere har også rett til stønad til barnetilsyn dersom de: "På grunn av opplæring eller arbeid utenfor hjemmet må overlate det nødvendige tilsynet med barna til andre ...". (St.prp. nr. 1 1986-87 Folketrygdens utgifter og inntekter s. 110).

Forskjellen i yrkesaktivitet mellom ugifte og skilte/separerte forsørgere reflekteres også i andelen som nyttiggjør seg denne stønaden. I 1985 var det 4 093 ugifte forsørgere som mottok denne stønaden sammen med overgangsstonaden. Disse utgjorde 28,4 prosent av samtlige ugifte forsørgere med overgangsstonad. 4 603 skilte/separerte med overgangsstonad oppebar også stønad til barnetilsyn. Disse omfatter ca. 38 prosent av samtlige skilte/separerte med overgangsstonad.

Stønad til barnetilsyn kan også ytes til enslige forsørgere som ikke mottar overgangsstonad. I 1985 var 3 530 ugifte forsørgere med denne stønaden og 7 049 skilte/separerte forsørgere. Fordi vi ikke kjenner det totale antall enslige forsørgere med barn under 10/11 år, er det vanskelig å anslå andelen blant henholdsvis ugifte og skilte/separerte som var tilstøtt stønad til barnetilsyn uten å motta overgangsstonad. Dahl og Amundsen (1986 s. 15) har imidlertid anslått at 75 prosent av ugifte uten overgangsstonad hadde stønad til barnetilsyn, mot 82 prosent av skilte/separerte forsørgere.

Sammenfattet synes følgende mønster å avteke seg: Av alle enslige forsørgere her i landet er det nesten bare alenemødre som lever på overgangsstonad, helt eller delvis. Blant enslige forsørgere med barn under 10/11 år er det om lag 75 prosent av de ugifte som har overgangsstonad, mens 60 prosent av de skilte/separerte mottar overgangsstonad. Noe over halvparten av dem som oppebærer overgangsstonad er ugifte forsørgere.

En større andel av de skilte/separerte får fratekk i overgangsstonaden på grunn av arbeidsinntekt (30 prosent) enn av ugifte (19 prosent). Den forventede gjennomsnittlige arbeidsinntekten i de to gruppene er imidlertid svært lik. Av skilte/separerte forsørgere med overgangsstonad er det også en større andel med stønad til barnetilsyn enn blant ugifte. Det samme synes også å gjelde for dem som ikke oppebærer overgangsstonad, om enn i noe mindre grad. Den hyppigere bruken av denne stønaden reflekterer trolig at skilte/separerte oftere enn ugifte forsørgere er i inntektsgivende arbeid eller under utdanning.

6. OPPSUMMERING OG DISKUSJON

Oppsummering

Analysen av enslige forsørgeres økonomi er basert på inntektsopplysninger fra inntektsstatistikken for 1982. Utvalget i denne er langt større enn i tilsvarende undersøkelse for 1984. Dersom det er noen endringer i inntekt fra 1982 til 1984, later det til at enslige forsørgere har forbedret sin inntekt noe i forhold til andre grupper. Dette er imidlertid usikkert fordi utvalget av enslige forsørgere er lite i 1984. Det er grunn til å anta at resultatene og konklusjonene i grove trekk er gyldige også i dag.

Det inntektsbegrepet som anvendes er gjennomsnittlig disponibel inntekt pr. forbruksenhet i hver husholdningstype. Dette fanger best inn ulike husholdstypers økonomiske levekår. For korthets skyld settes dette begrepet synonymt med ekvivalentinntekt. På grunn av begrensninger i inntektsstatistikken, drøftes i hovedsak bare gjennomsnittsinntekter.

Som gruppe har enslige forsørgere en gjennomsnittlig ekvivalentinntekt som representerer ca. 80 prosent av den inntekten par med barn disponerer. Det er imidlertid forholdsvis stor spredning innen gruppa enslige forsørgere.

Det settes fram tre påstander som kan "forklare" hvorfor enslige forsørgere har dårligere gjennomsnittlig ekvivalentinntekt enn par med barn:

- i) Enslige forsørgere har flere barn enn par med barn.
- ii) Det er en overvekt av kvinner blant enslige forsørgere, og kvinner har i gjennomsnitt lavere arbeidsinntekt enn menn.
- iii) Relativt mange enslige forsørgere lever på trygd som gjennomgående gir lav inntekt.

De to første påstandene synes å bli avkrefte. At enslige forsørgere har lavere ekvivalentinntekt enn par med barn, skyldes ikke at de har flere barn, snarere er det omvendt. Hovedforklaringen er heller ikke at yrkestilknyttede alenemødre har vesentlig lavere arbeidsinntekter enn alenefedre. Derimot later det til at den store andelen enslige forsørgere som oppebærer trygd i sterk grad bidrar til at gruppa som helhet har lite å rutte med. Og denne gruppa består nesten utelukkende av alenemødre. Ikke-yrkestilknyttede alenemødre disponerer i overkant av halvparten av den ekvivalentinntekten par med barn rår over. Videre viser analysen at samtlige alenefedre og alenemødre med yrkestilknytning og ett barn kommer noe bedre ut økonomisk enn par med barn. Yrkestilknyttede alenemødre med to eller flere barn derimot, har dårligere økonomi enn par med barn. På grunn av definisjonen av yrkestilknyttet er det imidlertid ikke utelukket at vi her finner relativt mange som kombinerer trygd og arbeid. 40 prosent av aleneforsørgerne, alle alenemødre uten yrkestilknytning, har en gjennomsnittlig ekvivalentinntekt som ligger under minstepensjonen for enslige i 1982. Den høye andelen med (lave) trygdeytelser blant enslige forsørgere bidrar trolig også i sterk grad til at inntektsspredningen blant disse er større enn for par med barn.

Hovedresultatet av analysen er at enslige forsørgeres dårlige økonomi ikke gjelder alle. Det er ikke et utgiftsproblem i den forstand at de har mange barn å forsørge, og det er ikke et inntektsproblem som skyldes at de yrkesaktive har lav arbeidsinntekt. I første rekke er det et problem som kan føres tilbake til utmålingsreglene for overgangsstønad. Derfor er det trygdemottakernes stilling og overgangsstønadens egenskaper det er maktpåliggende å diskutere nærmere.

Diskusjon

Det faktum at enslige forsørgeres dårlige økonomi primært gjelder trygdemottakerne inviterer til en drøfting av hvilke intensjoner og mål som ligger til grunn for overgangsstønad og hvilke konsekvenser utmålingsreglene har.

Generelt er folketrygdens målsetting tosidig. På den ene side er målet å gi kompensasjon for manglende arbeidsinntekt på grunn av alderdom, sykdom, uførhet, arbeidsløshet og tap av forsørger. På den annen side står målet om å yte hjelp til selvhjelp sentralt. Her står to virkemidler til disposisjon, stønadens utmålingsregler og tilbud om reell yrkesmessig kvalifisering.

Hensynet til å dekke folks økonomiske behov og til å stimulere yrkesaktivitet representerer et klassisk dilemma innen sosialpolitisk tenkning. Det kommer også klart til uttrykk i forarbeidene til folketrygdloven generelt og i stønadspolitikken overfor enslige forsørgere spesielt.

Når det gjelder utmålingsreglens konstruksjon i alminnelighet legges det i folketrygdlovens forarbeider for dagen at de må fremme viljen til yrkesaktivitet. Her heter det:

"Satsene for stønad må ikke være så høye at de reduserer folks vilje til å arbeide" (sitert etter Halvorsen mfl. 1986).

I en prinsipiell drøfting av spørsmålet gir et offentlig utvalg tilkjenne to hovedmomenter som det mener bør ligge til grunn for trygdens stønadspolitik overfor enslige forsørgere (NOU 1975:18). Det legges vekt på at utformingen av stønaden til enslige forsørgere bør søke å forene to hensyn:

1. Den bør stimulere mottakerne til å skaffe seg inntektsgivende arbeid.
2. Den skal gi en sosialt forsvarlig minimumsstandard.

Arbeidsgruppa framhever betydningen av at stønadens dekningsnivå bør stimulere til arbeidsinnsats og vil derfor ikke tilrå at satsene skal økes. I og med at utmålings- og inntektsprøvingsreglene er de samme nå som da utredningen ble lagt fram, er det rimelig å anta at disse vurderingene deles av de offentlige myndigheter også i dag. I det følgende skal vi knytte noen kommentarer til de to punktene ovenfor.

Kommentarer til punkt 2.

Målet om at overgangsstønad skal være stor nok til å sikre en sosialt forsvarlig minimumsstandard er det vanskelig, om ikke umulig, å etterprøve empirisk. Til det er uttrykket for utflytende og mangetydig. At enslige forsørgere er trygget en minimumsstandard, er innlysende, men hvordan avgjøre om den er sosialt forsvarlig? Spørsmålet kan neppe besvares på et objektivt grunnlag. Det vil

være rikt spillerom for subjektive oppfatninger. For å vurdere om overgangsstønad gir en sosialt forsvarlig minimumsstandard, kan det være tjenlig å sammenlikne den med ekvivalentinntekten til par med barn, og med de økonomiske behov stønadsmottakerne har. Legger vi tallene i tabell 6 til grunn, finner vi at ikke-yrkestilknyttede aleneforeldre har en gjennomsnittlig ekvivalentinntekt på vel halvparten av den par med barn rår over. Disse aleneforeldrene er i det vesentlige mottakere av overgangsstønad. Samtlige er alenemødre, og utgjør i overkant av 40 prosent av aleneforeldrene. Det synes i dag å herske tverrpolitisk enighet om at småbarnsfamiliens økonomiske kår generelt er dårlige, og bør bedres. I lys av slike verdier: Er det da ikke betenkelig at aleneforeldre med overgangsstønad bare har om lag halvparten av den ekvivalentinntekten som par med barn disponerer?

Terum (1987) har vist at 60 prosent av mottakerne av overgangsstønad samtidig har økonomisk sosialhjelp. I og med at denne ytelsen er behovsprøvd, later det til at overgangsstønad ikke tilfredsstiller de materielle behov flertallet av stønadsmottakerne har.

På bakgrunn av disse to momentene er det grunn til å spørre om overgangsstønad i dag sikrer en sosialt forsvarlig minimumsstandard.

Selvsagt kan det innvendes at uten overgangsstønad overhodet, ville den økonomiske situasjonen for mange enslige forsørgere vært ytterligere forverret. For det første er vel ikke fjerning av overgangsstønad noe realistisk alternativ i dagens velferdsstat. For det andre må standpunktet trolig nyanseres. Dette begrunnes nærmere i neste avsnitt.

Kommentarer til punkt 1

Det er nødvendig å være oppmerksom på to sider ved overgangsstønadens utmålingsregler. For det første har enslige forsørgere bare krav på minsteytelsene i folketrygden, og knapt nok det, fordi de ikke innrømmes kompensasjonstillegget på 500 kroner. For det andre skal overgangsstønad avkortes mot forventet arbeidsinntekt. Det er spesielt for avkortingsreglene at fordelingsvirkningene blir interessante. For å slippe trygdereduksjon kan en enslig forsørger med overgangsstønad kun ha en arbeidsinntekt som ikke overstiger halve grunnbeløpet i folketrygden. All arbeidsinntekt over denne grensa skal avkortes etter nærmere regler. Konsekvensen av disse reglene er at en enslig forsørger som tjener over halve grunnbeløpet bare beholder knapt 40 øre i gjennomsnitt av hver krone vedkommende tjener. Drøyt 60 øre går til fratrukk i stønad (Hatland og Johannesen 1986). I og med at enslige forsørgere med en viss arbeidsinntekt også må betale skatt, vil det samlede trekket bli enda større. Over et langt inntektsspekter (fra ca. 20 000 kroner til ca. 78 000 kroner) blir det samlede skatte- og trygdetrekket ca. 78 prosent. I et kort inntektsintervall vil stønadsmottakerne faktisk oppleve en nedgang i disponibel inntekt dersom de skaffer seg arbeidsinntekt over halve grunnbeløpet (Hatland og Johannesen 1986).

Kompelien (1986) har regnet ut hva en enslig forsørger med ett barn får igjen av eventuell arbeidsinntekt i tillegg til "obligatoriske" offentlige ytelser (overgangsstønad, barnetrygd, bidragsforskudd, stønad til barnetilsyn og forsørgerfradrag ved skatteligningen. Satser for 1985). Han skriver:

"Lavere arbeidsinntekter gir relativt beskjeden økning i disponibel inntekt. De første 50 000 i arbeidsinntekt ville i 1985 ha gitt ca. 19 000 ekstra i disponibel inntekt, og de neste kr 30 000 vel kr 8 000 i økning. Samlet "trekk" blir ca. 62 pst. av de første kr 50 000 i arbeidsinntekt og ca. 72 pst. av de neste kr 30 000".

På bakgrunn av tilsvarende beregninger konkluderer Hatland og Johannesen (1986).

"Trygdemottakerne forbedrer derfor sin materielle situasjon forholdsvis lite gjennom deltidsarbeid fordi skatte- og trygdetrekket har en regressiv karakter".

Det kan med andre ord neppe herske tvil om at enslige forsørgere som oppbeholder overgangsstønad får lite igjen av sin arbeidsinnsats. Sammen med at overgangsstønad ligger på minstepensjonsnivå, må dette være en viktig forklaring på at mange enslige forsørgere har svært lav ekvivalentinntekt.

Så langt om fordelingsvirkningene av dagens skatte- og trygdetrekk for enslige forsørgere med arbeidsinntekt og overgangsstønad. En annen mulig effekt av de høye marginaltrekkene som enslige forsørgere som kombinerer arbeid og trygd står overfor, er manglende stimulans til yrkesdeltaking. Det blir hevdet at den beskjedne nettogevinsten av arbeidsinntekt ikke motiverer enslige forsørgere, og andre i samme situasjon, til å jobbe.

Hvor sterke disinsentivvirkningene er, avhenger imidlertid ikke bare av skatte- og trygdereglene.

Enslige forsørgere kan under visse betingelser få andre offentlige stønader, og disse er som oftest også inntektsprøvd. De viktigste er trolig bostøtte fra Den Norske Stats Husbank og tilleggsytelser fra store kommuner. I Oslo f.eks. ytes kommunal tilleggspensjon, barnetillegg, "grått kort", boligtilskudd og fri barnehageplass. Statlig bostøtte skjerper inntektsprøvingen ytterligere. For enslige forsørgere som bor i Oslo og utelukkende mottar overgangsstønad (i 1984 2 282 personer) faller eventuelle kommunale tillegg (tilleggspensjon, barnetillegget og "grått kort") bort etter tjente 134 kroner pr. måned. i 1984 (Oslo kommune, Sosialkontoret 1985). For enslige forsørgere med overgangsstønad, og som bor i kommuner med tilleggsytelser på linje med dem Oslo kommune tilbyr, skjerpes inntektsprøvingen ytterligere og kommer i tillegg til avkortingen av de statlige stønadene.

Innebygd i de offentlige stønadsordningene ligger det altså barrierer i veien for at enslige forsørgere skal tre inn på det ordinære arbeidsmarkedet og i større grad bli selvforsørgede. En kan ikke se bort fra at de negative insentivvirkningene som skyldes offentlige ordningers utmålingsregler låser mange enslige forsørgere fast i en økonomisk knapphetssituasjon. På engelsk går slike virkninger under betegnelsen "the poverty trap", fattigdomsfella (Hemming 1984). Begrepet stammer fra Storbritannia der fenomenet har eksistert i underkant av 15 år. Det har vokst i takt med utbyggingen av det britiske trygdesystemet. Ikke minst skyldes dette at inntektsprøving av trygdeytelser der har vunnet større utbredelse enn her i landet. Opprinnelig henspeilte begrepet om fattigdomsfella på en situasjon der:

"en familie mister mer i form av ekstraskatt og reduserte stønader enn den skaffer tilveie i arbeidsinntekt" (Hemming 1984 s. 78 fritt oversatt).

I fellas opprinnelige form innebærer den altså at den disponible nettoinntekten går ned når arbeidsinntekten går opp. Dette er imidlertid som hovedregel ikke tilfellet for enslige forsørgere med overgangsstønad i regneeksemplene ovenfor, selv om marginalgevinsten av arbeidsinntekt er beskjeden. Men dersom vi også trekker inn diverse kommunale tilleggsytelser kan det ikke utelukkes at noen enslige forsørgere vil få lavere nettoinntekt dersom de søker å kombinere arbeidsinntekt med overgangsstønad.

De uheldige motivasjonsvirkningene av fattigdomsfella fikk en framskutt plass i Thatcher-regjeringas begrunnelse for å reformere det britiske trygdesystemet (Secretary of State for Social Services 1985 "White Paper"). For å bøte på problemet ble det blant annet foreslått å beregne ytelsene ut fra nettoinntekt framfor bruttoinntekt.

Hemming (1984) opererer også med en utvidet fattigdomsfelle som inkluderer familier som ville kommet bedre ut netto dersom de hadde tjent mindre. I Storbritannia var det, i hvert fall for få år tilbake, forholdsvis mange familier som befant seg i en slik situasjon. Antallet i Norge er ukjent.

Idéen om fattigdomsfella medfører også en kritikk av avkortingsreglene sett i forhold til selve formålet med folketrygden. Som nevnt er det prinsipielle målet i folketrygden å kompensere for inntektsbortfall blant annet på grunn av tap av forsørger. Implisitt i en slik målsetting ligger at årsaken til inntektsbortfallet ligger i selve forsørgertapet. Dersom fattigdomsfella også er virksom i Norge, er vi i en situasjon der trygdesystemet i seg selv, og ikke forsørgertapet, kan oppfattes som en medvirkende årsak til at enslige forsørgere lever av trygd og ikke arbeidsinntekt. Her kan tråden trekkes tilbake til punktet foran. Til forsvar for overgangsstønadens lave nivå kan det anføres at uten trygdeytelsen ville enslige forsørgere ha kommet enda dårligere ut. I forhold til et tenkt, men urealistisk ikke-eksisterende sosialt sikkerhetsnett, er nok denne påstanden holdbar. Sett i forhold til et annet trygdesystem med mer liberale regler for inntektsprøving derimot, kan det tenkes at flere

ville bli stimulert til å arbeide (deltid) og dermed heve sin levestandard. Dagens system synes å være til hinder for dette. Med fare for å overdrive kan en si at inntektsprøvningsreglene skaper fattigdom blant mange enslige forsørgere ved å holde stønadsmottakerne fanget i fattigdomsfella.

I diskusjonen ovenfor er en ukritisk og noe ensidig økonomisk argumentasjon lagt til grunn. Det er imidlertid ikke så sikkert at disinsentivvirkningene av fattigdomsfella er så sterke som noen later til å mene ("White Paper" f.eks.). Isolert, og logisk sett, kan det like gjerne tenkes at høye trekk motiverer enslige forsørgere til å jobbe mer, snarere enn mindre. Slike motiver kan forsterkes med utsiktene til å jobbe seg ut av fattigdomsfella og få brakt trekkene ned på et normalt nivå. Teoretisk, og uten å ta hensyn til øvrige omstendigheter, kan en altså ikke uten videre forutsette at trygde- og skattetrekkene har demotiverende virkninger på yrkesdeltakingen blant enslige forsørgere.

Begrensningen i de rendyrkede økonomiske resonnementer som framføres er at de ikke drøfter den sosiale konteksten som enslige forsørgere lever i. Det er en rekke betingelser som må være til stede for at enslige forsørgere i det hele tatt skal kunne arbeide (mer). Dette er momenter som reduserer de antatt sterke disinsentivvirkningene av fattigdomsfella.

For det første er det rimelig å tro at det å være alene om barneomsorgen kanskje i seg selv representerer de viktigste hindringene for å delta i yrkeslivet. Slike hindringer kan være av forskjellig slag; f.eks. barnets avhengighet av mora det/de første leveår, eller manglende tilsynsordninger for barnet når det er stort nok til å være atskilt fra mora. Ytterligere et moment er de opplevde eller internaliserte normer om hva som kjennetegner en "god" mor. I en undersøkelse fra 1972 skriver Kari Wærness s. 67:

"Når de fleste (alenemødre) foretrekker å få sosialhjelp til livsopphold fremfor en hjelp som kunne gjøre det mulig for dem å gå ut i lønnet arbeid, er det fordi de mener at de tjener sine barns interesser best på denne måten" (Wærness' egen understreking).

Denne undersøkelsen er 15 år gammel, og holdningene har trolig endret seg mye siden da, men de har neppe helt forsvunnet.

Et annet forhold som kan svekke virkningene av fattigdomsfella, er manglende muligheter til å jobbe, jobbe mer, eller til å skifte til en bedre betalt jobb. Det er et åpent spørsmål i hvor stor grad enslige forsørgere faktisk har spillerom for å øke sine arbeidsinntekter.

For det tredje kan den administrative tillempeingen av regelverket mildne virkningene av fattigdomsfella. For det første er det ikke sikkert at kontrollen med arbeidsinntekten alltid er like god. For det annet vet vi lite om hvordan samsvaret er mellom forventet arbeidsinntekt og reell arbeidsinntekt. Trygdekontorene mener de er forholdsvis liberale i håndhevelsen av regelverket (Hatland 1984 s. 70).

For det fjerde er de samlede virkningene av trekkreglene sammensatte. Spesielt er dette tilfellet dersom vi inkluderer f.eks. bostøtte og kommunale tilleggsytelser. Det er neppe realistisk å tro at valg av arbeid eller arbeidstid treffes etter grundige beregninger av trekkenes virkninger på disponibel nettoinntekt.

Disse fire momentene er ikke ment som forsvar for dagens regelverk. Meningen er å få fram at disinsentivvirkningene av fattigdomsfella alene kanskje ikke er avgjørende. Det er ikke dermed sagt at de er uten betydning, men at deres betydning ikke bør overvurderes. Det synes rimelig å anta at virkningenes styrke i stor grad vil avhenge av hvordan ulike enslige forsørgere er plassert i forhold til de kontekster som er nevnt ovenfor.

Dersom omstendighetene ellers ligger til rette for enslige forsørgeres yrkesaktivitet, er det ikke innlysende at inntektsprøvningsreglene i seg selv har avgjørende betydning for yrkesdeltakingen. Dersom omstendighetene for øvrig vanskeliggjør yrkesdeltakingen, vil fattigdomsfella komme som et tillegg som kan summeres sammen med andre hindringer og dermed bli utslagsgivende.

Denne diskusjonen om styrken i fattigdomsfellas demotiverede virkninger har mer enn bare akademisk interesse. Vurderingen av slike virkninger vil være med på å bestemme sosialpolitikken utforming overfor enslige forsørgere. En omlegging av regelverket med sikte på å dempe det regressive innslaget i skatte- og trygdetrekkene kan være en nødvendig, men langt fra tilstrekkelig betingelse for å

stimulere flere enslige forsørgere til yrkesdeltaking. Muligens er det også nødvendig med et bredere spekter av tiltak for å oppmuntre til inntektsgivende arbeid, tiltak som senker de barrierer enslige forsørgere står overfor. Av slike generelle virkemidler kan nevnes tilbud om barnehageplass, støtte til opplæring og utdanning og innføring av mer "barnevennlige" fleksible arbeidstider.

7. KONKLUSJON

Den viktigste årsaken til at enslige forsørgere har dårlig økonomi (målt som gjennomsnittlig ekvivalentinntekt) later til å være at en stor del lever av overgangsstønad. I det alt vesentligste består mottakerne av overgangsstønad av alenemødre, oftest ugifte. Til grunn for utformingen av overgangsstønaden ligger to hovedhensyn: Den skal sikre en sosialt forsvarlig minimumsstandard, og den skal stimulere til yrkesdeltaking.

Analysen viser at mottakere av overgangsstønad bare har en gjennomsnittlig ekvivalentinntekt på drøyt halvparten av den par med barn disponerer. Et flertall av stønadsmottakerne får ikke dekket sine økonomiske behov av overgangsstønaden alene: Ca. 60 prosent må samtidig ha økonomisk sosialhjelp. I lys av disse to momentene er det berettiget å spørre om overgangsstønaden faktisk gir en sosialt forsvarlig minimumsstandard.

Skatte- og trygdetrekkene fører til at enslige forsørgere med overgangsstønad bedrer sin økonomiske situasjon relativt lite dersom de tar (deltids)arbeid. Det høye nivået på samlet trygde- og skattetrekk oppmuntrer også i liten grad mottakere av overgangsstønad til å skaffe seg arbeidsinntekt. Andre inntektsprøvde statlige og kommunale tilleggsytelser som enslige forsørgere på bestemte vilkår kan tilstås, skjerper inntektsprøvingen og kan derfor svekke motivene for inntektsgivende arbeid ytterligere.

De to fundamentale mål som ligger til grunn for overgangsstønaden i trygdesystemet synes derfor i liten grad å være realisert.

Ut fra det perspektiv at mange enslige forsørgere med trygd ikke ser seg tjent med å jobbe, er det ikke utenkelig at trygde- og skattesystemets trekkregler fanger dem i ei fattigdomsfelle, isolert sett. Men dersom vi også trekker inn egenskaper ved den sosiale situasjonen enslige forsørgere befinner seg i, er det imidlertid mye som taler for at virkningene av trygde- og skattetrekk alene ikke har så stor betydning. Summert med andre hindringer som enslige forsørgere står overfor med hensyn på yrkesdeltaking, er det mulig at inntektsprøvingen blir tunga på vektskåla i visse valgsituasjoner.

Inntektsregnskap

Inntektsregnskapet inneholder følgende hovedposter og poster:

Yrkesinntekt

Lønnsinntekt

+Netto næringsinntekt før fondsavsetninger og avskrivninger
og særfradrag i fiske

+Kapitalinntekt

Inntekt av bolig, hytte og landsted

+Renteinntekter

+Aksjeutbytte

-Gjeldsrenter

-Underskudd i borettslag

+Andre kapitalinntekter

+Overføringer mottatt

Ytelser fra Folketrygden

+Tjenestepensjon, livrenter o.l.

+Bidrag o.l.

+Barnetrygd

+Bostøtte

+Stipend

+Forsørgerfradrag

=Samlet inntekt

-Sum utliknet skatt

Sum skatter

-Sum fradrag i skatt

=Disponibel inntekt

Kommentarer

Enslige forsørgere med overgangsstønad har i hvert fall i Oslo rett til kommunale tilleggsytelser. Ytelserne inkluderer kommunal tilleggspensjon, barnetillegg, "grått kort" og boligtilskudd. I tillegg kan de selvsagt få økonomisk sosialhjelp. Dette er ytelser som ikke registreres i inntektsundersøkelsen. Dette innebærer at de samlede disponible ekvivalentinntekter for mange enslige forsørgere blir underestimert, men med hvor mye er ukjent. Vi vet imidlertid at ca. 60 prosent av et utvalg enslige forsørgere med overgangsstønad måtte ha supplerende sosialhjelp etter lov om sosial omsorg (Terum 1987).

Heller ikke grunn- og hjelpestønad registreres, men disse betyr trolig minimalt for enslige forsørgeres gjennomsnittlige ekvivalentinntekt. I 1985 var det 249 enslige forsørgere med overgangsstønad som også mottok grunn- og/eller hjelpestønad (Statistisk årbok 1986, tabell 135 s. 119). Selvsagt blir ikke inntekter inntjent på det "svarte" eller "grå" arbeidsmarkedet registrert.

FAMILIESTATISTIKKEN

Publikasjonen tar sikte på å belyse omfang og sammensetning av familier i Norge. De fleste tabellene refererer seg til 1. juli 1982, men det er innledningsvis gitt fem tabeller med tilbakegående tall. Statistikken er også regionalt fordelt på landsdeler, fylker og utvalgte kommuner.

Opplegg og gjennomføring

Grunnlaget for statistikken

Grunnlaget for familiestatistikken er Det sentrale personregister. Gruppering av personer til familier er foretatt ved hjelp av det familienummer som er knyttet til den enkelte person. Familienummer ble innført ved at familiegrupperingen fra folketellingsmaterialet 1970 ble overført til personregisteret. Familienumrene blir holdt løpende à jour ved meldinger om vigsler, skilsmisses, dødsfall, flyttinger mv.

Dataene i denne publikasjonen er i hovedsak hentet fra personregisteret ajourført pr. 1. juli 1982. Oversiktstabellene (tabellene 1-5) gir enkelte tidsserier. I tabell 1 er også tatt med familiestatistikk fra folketellingene i 1960 og 1970.

Omfang

Familiestatistikken omfatter alle personer registrert bosatt i Norge, gruppert i familier.

Feilkilder og usikkerhet ved resultatene

Dataene til familiestatistikken pr. 1. juli 1982 er trukket ut fra personregisteret ca. 1. oktober 1982.

Ved gruppering til familier viste det seg at det ikke var mulig å bestemme familietype for i alt 532 familier med i alt 1 515 personer. Denne gruppen er derfor holdt utenfor tabellproduksjonen. Antall ugyldige familieenheter i familiestatistikken pr. 1. juli 1982 er betydelig lavere enn tilsvarende for tidligere år. Dette skyldes at dataene for 1982 er trukket ut fra personregisteret ca. to måneder seinere enn hva som har vært vanlig for familiestatistikken årene før.

Ugyldige familieenheter har sammenheng med at opplysningene i personregisteret pr. 1. juli ikke samsvarer logisk på uttrekkstidspunktet.

Tallet på enslige er noe for høyt. Her er medregnet gifte personer som er registrert bosatt på et annet sted enn ektefellen. Dette gjelder bl.a. personer som har giftet seg rett før 1. juli 1982 og ennå ikke flyttet sammen med ektefellen (evt. ikke meldt flytting) innen denne datoen, og som bodde alene før ekteskapet. Videre gjelder det ektefeller når den ene er registrert bosatt i institusjon eller i utlandet.

Begrep og kjennemerker

Familie og familietype

Et familienummer inngår som kjennemerke for hver person i Det sentrale personregister. På grunnlag av dette kjennemerket er det mulig å knytte data som er gitt for hvert individ til data som knytter seg til hver familieenhet. Familie må ikke forveksles med husholdning.

Familier grupperes i følgende familietyper:

1. Ektepar med eller uten ugifte barn
2. Mor/far med ugifte barn
3. Person som er registrert bosatt uten ugifte barn og heller ikke sammen med ektefelle eller foreldre (enslige)

Det er et krav at alle i en familie må være registrert bosatt på samme sted, dvs. i samme bolig.

Reglene medfører at personer (f.eks. ektefeller) som ikke er registrert bosatt i samme privatbolig, aldershjem, sykehjem e.l., ikke blir regnet til samme familie. Gifte, separerte, skilte, enker og enkemenn blir ikke regnet med til samme familie som foreldrene, selv om de bor i samme bolig. Ikke-gifte samboende par blir regnet som to familier (enslige og/eller mor/far med barn).

Det er i personregisteret ikke satt noen aldersgrense for de hjemmевærende ugifte barn. Voksne ugifte barn som er registrert bosatt sammen med foreldre/mor/far, er således ikke regnet som egen familie, men tatt med i samme familie som foreldre/mor/far. Ugift mor/far bosatt sammen med ugift(e) barn, er imidlertid alltid regnet som egen familie sammen med barnet (barna), og ikke i noe tilfelle tatt med i familien til én eller begge av sine foreldre.

I tabellene er det gitt data dels for familiene der alle de hjemmевærende ugifte barna er regnet med, og dels har en gitt tall der barn som har fylt 20 år ikke er regnet med i familien.

Tallene fra folketellingene for 1960 og 1970 i tabell 1, er gitt etter samme definisjon som de andre tallene i denne tabellen.

JUSTERING AV ENSLIGE FORSØRGERES GJENNOMSNITTLIGE EKVIVALENTINNTEKTER

Alenemødre	34 306	•	62 136	=	2 131 513 344
+ Alenefedre	51 843	•	6 904	=	<u>357 924 072</u>
S u m				=	<u>2 489 437 416</u>

Enslige forsørgeres gjennomsnittlige ekvivalentinntekt:

2 489 437 416 : 69 040 = 36 058

Opprinnelig ekvivalentinntekt:	38 576
- Beregnet ekvivalentinntekt	: <u>36 058</u>
	= <u>2 518</u>

Beregnet ekvivalentinntekt representerer 93,5 prosent av opprinnelig ekvivalentinntekt.
Antallet alenefedre er beregnet i vedlegg 5.

BEREGNING AV EFFEKTENE AV ALENEMØDRES YRKESTILKNYTNING OG ANTALL BARN

Den beregningsmetoden som er anvendt her er beskrevet av Gudmund Hernes (1976).

$$\begin{aligned} \text{Effekt av antall barn for ikke-yrkestilknyttede:} & 25\ 068 - 20\ 298 = 4\ 770 \\ + \text{ Effekt av antall barn for yrkestilknyttede:} & 49\ 649 - 35\ 971 = \underline{13\ 678} \\ & = \underline{18\ 448} \end{aligned}$$

Gjennomsnittseffekt av antall barn: $18\ 448 : 2 = \underline{9\ 224}$

$$\begin{aligned} \text{Effekt av yrkestilknytning med ett barn:} & 49\ 649 - 25\ 068 = 24\ 581 \\ + \text{ Effekt av yrkestilknytning med to eller flere barn:} & 35\ 971 - 20\ 298 = \underline{15\ 673} \\ & = \underline{40\ 254} \end{aligned}$$

Gjennomsnittseffekt av yrkestilknytning: $40\ 254 : 2 = \underline{20\ 127}$

JUSTERING AV ANTALL ALENEFORELDRE

I inntektsundersøkelsen er det 24,4 prosent menn blant enslige forsørgere. Dette er en utvalgsundersøkelse, og antall observasjoner er blåst opp til et antatt totalantall av enslige forsørgere i 1982. Uten tvil er det samlede antall og tallet på menn for høyt. Både barnetrygdstatistikken og familiestatistikken viser at andelen enslige fedre er ca. 10 prosent. I det følgende legges derfor denne andelen til grunn. Videre forutsettes at fordelingen innen kjønn på de ulike kategoriene er tilnærmet korrekt. I inntektsundersøkelsen er det 62 136 alenemødre, noe som tilsvarer 90 prosent av samtlige aleneforeldre. Antall alenefedre skulle da bli $62\,136 : 9 = 6\,904$. Det samlede antall aleneforeldre i inntektsundersøkelsen blir etter dette $62\,136 + 6\,904 = 69\,040$. Alenefedre med ett barn i inntektsstatistikken utgjør 39,6 prosent av alle alenefedre, og alenefedre med to barn og flere representerer 60,4 prosent. Når antallet alenefedre justeres ned til 6 904 blir antallet i førstnevnte kategori 2 734 og i sistnevnte 4 170. Antall aleneforeldre i tabellen er dermed basert på de justerte tallene for alenefedre samt de opprinnelige tallene for alenemødre. Det bør poengteres at totalantallet aleneforeldre ikke er korrekt, men fordelingen etter kjønn, antall barn og yrkestilknytning forutsettes likevel tilnærmet riktig.

LITTERATUR

- Andersen, Arne S. og Rolf Aaberge: Analyse av ulikheter i fordelingen av levekår. Rapport 83/21. Statistisk Sentralbyrå.
- Dahl, Grete og Ellen J. Amundsen: Enslige forsørgere. Rapport 86/15. Statistisk Sentralbyrå.
- Flaatten, Even: Aleneforeldrenes levekår og rettigheter. Rapportutkast fra en arbeidsgruppe. 1986.
- Halvorsen, Knut mfl.: Arbeidsløs i velferdsstaten. U-forlaget 1986.
- Hatland, Aksel: Folketrygdens framtid. U-forlaget 1984.
- Hatland, Aksel og Tore Johannesen: Trygd, skatt og arbeidsinntekter. INAS-notat 85:5.
- Hemming, Richard: Poverty and incentives. Oxford University Press 1984.
- Hernes, Gudmund: En intuitiv innføring i multivariat analyse. "Problemer i samfunnsvitenskapelig metode". Redigert av Svein Ugelvik Larsen. U-forlaget 1976.
- Kompelien, Ingar: Inntektsprøving av etterlattepensjon og overgangsstønning til etterlatte og til ugifte, skilte og separerte forsørgere. Notat 1986, Sosialdepartementet.
- NOS B 569: Inntektsstatistikk 1982. Statistisk Sentralbyrå 1984.
- NOS B 394: Familiestatistikk 1982. Statistisk Sentralbyrå 1983.
- NOU 1975:18: Stønning til enslige forsørgere mv.
- NOU 1976:28: Levekårsundersøkelsen. Sluttrapport.
- NOU 1984:10: Trygdefinansiering.
- Opdahl, Stein: Aleneforeldres levekår og tidsbruk. Rapport 84/16. Statistisk Sentralbyrå.
- Oslo kommune. Sosialkontoret: Eneforsørgerens økonomiske vilkår i Oslo. Oslo, oktober 1985.
- Rødseth, Tor: Levekårsundersøkelsen. Inntektsfordeling i Norge. NOU 1977:44.
- Secretary of State for Social Services: Reform of Social Security. Programme for Action. London 1985.
- Statistisk ukehefte 39/86: Statistisk Sentralbyrå, 24. september 1986.
- Statistisk årbok 1986: Statistisk Sentralbyrå 1987.
- Stjernø, Steinar: Den moderne fattigdommen. U-forlaget 1985.
- St.meld. nr. 50 (1984-85): Om familiepolitikken.
- St.prp. nr. 1 (1986-87): Folketrygdens utgifter og inntekter.
- Terum, Lars Inge: Trygd og sosialhjelp. I "Sosial Trygd" nr. 1, 1987.
- Wærness, Kari: Verdikonflikter ved realisering av sosiale hjelpetiltak for enslige mødre. Sosialpolitisk rapport nr. 6. Bergen, april 1972.